

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ МІКРО-, МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF MICRO-, SMALL AND MEDIUM BUSINESS SERVICES IN UKRAINE

Линник О.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та маркетингу,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Єршова Н.Ю.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економічного аналізу та обліку,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Lynnyk Olena

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Iershova Natalia

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

У статті досліджено наявні проблеми сучасного стану та розвитку підприємств мікро-, малого і середнього бізнесу в Україні та світі, зокрема у сфері послуг. Підкреслено важливу соціальну роль, конкурентні переваги таких підприємств порівняно з великим бізнесом та причини їх недостатньої ефективності. Окремо встановлено, яку частку доданої вартості в обсязі валового внутрішнього продукту виробляють саме мікро- та малі підприємства в Україні порівняно з країнами ЄС. Аналіз спрощеної системи оподаткування фізичних осіб – підприємців, що працюють у сферах послуг, торгівлі та ІТ, виявив ухилення від сплати податків та існування нерівних умов сплати податків різними категоріями платників. Наголошено про вирішальну роль місцевої влади, яка в умовах децентралізації зацікавлена у встановленні чітких правил фіскалізації мікробізнесу з метою наповнення місцевих бюджетів за рахунок податків.

Ключові слова: мікро-, малий та середній бізнес, сфера послуг, додана вартість, спрощена система оподаткування, децентралізація, місцева громада, ефективність діяльності.

В статье исследованы имеющиеся проблемы современного состояния и развития предприятий микро-, малого и среднего бизнеса в Украине и в мире, в частности в сфере услуг. Подчеркнута важная социальная роль, конкурентные преимущества таких предприятий по сравнению с крупным бизнесом и причины их недостаточной эффективности. Отдельно установлено, какую долю добавленной стоимости в объеме валового внутреннего продукта производят именно микро- и малые предприятия в Украине по сравнению со странами ЕС. Анализ упрощенной системы налогообложения физических лиц – предпринимателей, работающих в сферах услуг, торговли и ИТ, показал уклонение от уплаты налогов и существование неравных условий уплаты налогов различными категориями плательщиков. Отмечена определяющая роль местной власти, которая в условиях децентрализации заинтересована в установлении четких правил фискализации микробизнеса с целью наполнения местных бюджетов за счет налогов.

Ключевые слова: микро-, малый и средний бизнес, сфера услуг, добавленная стоимость, упрощенная система налогообложения, децентрализация, местная община, эффективность деятельности.

The article examines the existing problems of the current state of management and development of micro, small and medium enterprises in Ukraine and in the world, in particular, in the field of services. Statistical and scientific sources on the specified problems are analyzed. The important social and economic role, competitive advantages of small and medium enterprises in comparison with big business and the reasons of their insufficient efficiency are emphasized. The share of value added in the gross domestic product produced by micro and small enterprises in Ukraine in comparison with the EU countries is singled out and the main reasons for the lag are identified. The analysis of the effectiveness of the simplified system of taxation of microbusiness, in particular, individual entrepreneurs working in the fields of services, trade, catering and IT, revealed tax evasion and the existence of unequal conditions

for paying taxes by different categories of taxpayers. These calculations show that significant amounts of income of simplistic entrepreneurs working in the field of information technology are not taxed at all. The international and domestic experience on the issue of removing microbusiness from the shadows by introducing the mandatory use of registrars of settlement operations has been studied. It was emphasized that, in the context of decentralization, the crucial role in overcoming the shortcomings of the simplified taxation system should be played by local authorities, which are interested in establishing clear rules for fiscalization of individual entrepreneurs to fill local budgets with taxes. In order to find common economically sound solutions that are acceptable to all parties, it is proposed to create working groups of representatives of local authorities and microbusiness. In order to increase the efficiency of micro, small and medium-sized enterprises at the local community level, a number of measures are recommended that will increase the number of entrepreneurs and jobs, increase revenues to local budgets and improve the well-being of community residents. The government should create investment infrastructure for micro, small and medium-sized businesses with favorable conditions, and entrepreneurs should pay taxes politely.

Key words: micro, small and medium business, services, value added, simplified taxation system, decentralization, local community, efficiency.

Постановка проблеми. У розвинених країнах світу малий та середній бізнес охоплює до 90% всіх працюючих у сфері послуг, а вироблена ним частка загального національного продукту становить 30–60%. Для суб'єктів мікро-, малого і середнього бізнесу (МСБ) існують спеціальні законодавчі норми, які створюють оптимальні умови для їх відкриття, підтримки та розвитку, а також для ефективного контролю над сплатою податків.

В Україні одним з елементів державної підтримки МСБ є спрощена система оподаткування, обліку та звітності, яка дала змогу створити сучасну структуру мікробізнесу, де кожний суб'єкт із лімітом доходу на рік 1 167 мінімальних заробітних плат (фізична особа – підприємець (ФОП) або юридична особа) може знайти нішу для реалізації своїх можливостей. Однак спрощена система оподаткування була частково скомпрометована, бо стала використовуватися великим та середнім бізнесом (великими торговельними мережами та ІТ-підприємствами) з метою мінімізації оподаткування. Нині через ФОПів, у яких відсутній облік товарів та які зазвичай працюють у сферах послуг та роздрібною торгівлі, в Україні реалізується лівова частка контрабанди.

Унаслідок зловживання спрощеною системою оподаткування місцевий та центральний бюджети втрачають значні кошти. Із цієї причини в Україні мікробізнес продукує незначну загальну додану вартість порівняно з аналогічними підприємствами розвинутих країн світу.

В умовах процесу децентралізації державної влади в Україні, коли відбувається розширення економічної самостійності територіальних громад, роль МСБ визначається по-новому. Завдяки реформі децентралізації об'єднані територіальні громади отримали значні фінансові можливості: до місцевих бюджетів зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб та 100% єдиного податку, податків на прибуток і на майно. За даними Кабінету Міністрів України [1], за шість років від початку реформи у 2014 р. доходи місцевих бюджетів збільшилися на 200 млрд грн, або у чотири рази.

Діяльність МСБ у всіх країнах зосереджена, як правило, на місцевому ринку і залежить від умов, які створюються органами місцевого самоврядування. Це зумовлено тим, що мікро-, малі і середні підприємства максимально використовують економічний потенціал місцевої громади, вони добре інформовані про рівень попиту на місцевих ринках та організують виробництво, здійснюють послуги під замовлення. Самі підприємства МСБ зацікавлені в економічному розвитку території, на якій знаходяться, бо це розширює їхні можливості і поліпшує якість життя кожного мешканця.

Для наповнення місцевих бюджетів за рахунок податків важливим є вироблення взаємодій між місцевою владою та бізнесом на основі балансу їхніх інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підвищення ефективності окремих секторів економіки України є наукоємною та цікавою для провідних науковців країни. Визначенням проблематики та питаннями діяльності і розвитку підприємств МСБ, зокрема у сфері послуг, займалися науковці В. Міца (вивчав роль та значення малого підприємництва у соціально-економічному розвитку громад) [2]; О. Якушева (займалася дослідженням світового досвіду розвитку та підтримки малого і середнього бізнесу) [3]; В. Дубровський (досліджував питання зменшення можливостей для ухилення від податків під час імпорту та продажу товарів, зокрема через зловживання спрощеною системою оподаткування) [4]; І. Любаренко (займався аналізом питань регулювання мікробізнесу шляхом упровадження РРО як інструменту виведення сірої економіки країни з тіні) [5]; О. Бетлій (досліджувала міжнародний досвід із питання запровадження обов'язкового використання РРО) [6]. Однак, незважаючи на увагу різних науковців до вивчення даної теми, вказана проблематика залишається досить актуальною та зумовлює потребу в подальших дослідженнях.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одна з проблем, що стримує розвиток в Україні підприємств МСБ, зокрема у сфері послуг, – недостатньо ефек-

тивний механізм їх оподаткування та контролю. Друга проблема – це відсутність в умовах децентралізації належної комплексної підтримки бізнесу з боку центральних й особливо місцевих владних структур. Про наявність указаних проблем, зокрема, свідчать чисельні протести підприємців наприкінці 2020 р. Цим визначається актуальність теми статті.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в узагальненні та систематизації проблем функціонування підприємств МСБ як вагової та важливої складової частини економіки сфери послуг України та наданні пропозицій з їх вирішення в умовах реформи децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мікро-, малий і середній бізнес має значні конкурентні переваги порівняно з великим бізнесом, а саме: їх продукція та послуги є більш якісними і не потребують значних капіталовкладень; підприємства МСБ характеризуються швидкою окупністю витрат, мають здатність швидко реагувати на запити споживачів, більш динамічно та оперативно розвиватися, орієнтуючись на інновації; для них спрощуються умови відкриття, припинення діяльності, а також ведення бухгалтерського обліку; вони мають раціональну кадрову структуру, що передбачає відсутність бюрократії, суміщення професій та обов'язків; підприємства МСБ вирішують проблеми зайнятості на місцевому рівні, створюючи робочі місця, вони підвищують рівень конкурентоспроможності громад та галузей унаслідок високої мобільності у використанні ресурсів та невеликих термінів часу переформатування діяльності. Окрім того, підприємства МСБ створюють передумови формування середнього класу, існування якого послаблює притаманну ринковій економіці тенденцію до соціальної диференціації [3, с. 111].

У Європейському Союзі підприємства МСБ становлять 99% від загальної кількості. На цих підприємствах працює близько 100 млн осіб, на їхню частку припадає майже половина європейського ВВП, вони грають ключову роль у формуванні доданої вартості в кожному секторі економіки.

Класифікація підприємств за вартістю активів, доходу від реалізації та кількості працівни-

ків, яка з 2018 р. є однаковою у ЄС [7] та Україні [9], представлена в табл. 1.

Слід зауважити, що велика частка мікро- та малих підприємств як в Україні, так і у країнах ЄС створюється саме у сферах послуг, торгівлі та ІТ.

За даними [8], у ЄС мікро- та малі підприємства становлять переважну більшість – від 97% у Німеччині, 95% у Швейцарії, до 98% і вище – в інших державах. Ці підприємства забезпечують від 40% до 60% загальної зайнятості.

На рис. 1 показано розподіл доданої вартості підприємств МСБ за класами розмірів. На мікро- та малі підприємства зазвичай припадає від 35% до 50% загальної доданої вартості. Найнижчі частки доданої вартості таких підприємств спостерігаються в Ірландії (27%), Польщі (30%), Німеччині (34%), Румунії (35%) і Чехії (35%); найвища частка – на Мальті (60%).

За інформацією Державної служби статистики України (табл. 2), у 2018 р. мікро-, малий і середній бізнес разом приносив в економіку країни до 64,3% від загальної доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання. При цьому частка мікро- та малих підприємств становила лише 16%. За даними табл. 2 та рис. 1, у європейських країнах цей показник більше майже у два рази. Так, у Польщі співвідношення вказаних показників 51,2% / 30%, у Чехії – 56,1% / 35%, у Німеччині – 54,6% / 34%.

Вочевидь, в Україні порівняно з країнами Євросоюзу ефективність мікро- та малого бізнесу набагато менша. Таку відносно невелику додану вартість мікро- та малого бізнесу можна пояснити високим рівнем тіньової економіки та зловживаннями у податковій сфері. Підприємства використовують різноманітні засоби мінімізації «білого» доходу: викривлення звітності, часткова виплата заробітних плат у конвертах, використання праці неоформлених працівників тощо. Для країни це пряма втрата доходів бюджетів усіх рівнів. Такі зловживання зумовлені не лише бажаннями підприємств мінімізувати податки, а також значною мірою недосконалим податковим законодавством та технічною неготовністю податкових органів налагодити належний контроль над сплатою податків.

Мікробізнес в Україні представлений значною мірою фізичними особами – підприємцями. За даними [11], на кінець 2020 р. у країні зареєстро-

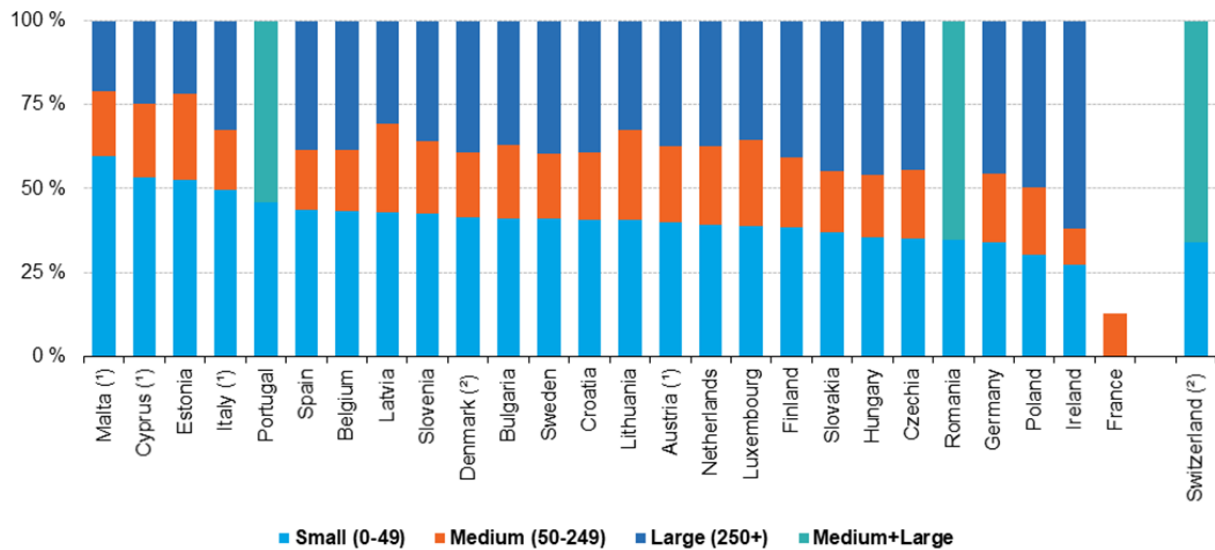
Таблиця 1

Класифікація підприємств у ЄС та в Україні

№	Види підприємств	Показники		
		Балансова вартість активів, євро	Чистий дохід від реалізації продукції за рік, євро	Середня кількість працівників, осіб
1	Мікропідприємство, у тому числі, ФОП	< 350 тис.	< 700 тис.	< 10
2	Мале підприємство	< 4 млн.	< 8 млн.	< 50
3	Середнє підприємство	< 20 млн.	< 40 млн.	< 250
4	Велике підприємство	> 20 млн.	> 40 млн.	> 250

Distribution of value added by enterprise size class, 2017

(%)

(¹) Data for 2017 was replaced by 2016 data
(²) Data for 2017 was replaced by 2015 data
Note: Data for Greece and Norway are not available
Source: Eurostat (online data code: sbs_sc_sca_r2)

eurostat

Рис. 1. Розподіл доданої вартості за класами розмірів підприємств, 2017 р. (%)

Джерело: складено за даними [8]

Таблиця 2

Питома вага суб'єктів МСБ в Україні та європейських країнах у загальних показниках по суб'єктах господарювання, % [10]

Країни	Роки	Кількість суб'єктів господарювання	Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)	Кількість зайнятих працівників	Додана вартість за витратами виробництва
Україна	2016	99,98	64,4	80,4	62,3
	2017	99,98	64,8	80,8	62,6
	2018	99,98	64,7	81,5	64,3
Німеччина	2016	99,5	48,1	63,4	54,7
	2017	99,5	48,4	63,2	54,6
Польща	2016	99,8	56,0	68,2	51,3
	2017	99,8	55,3	67,6	50,2
	2018	99,8	56,1	67,1	51,2
Чехія	2016	99,8	56,2	67,3	55,2
	2017	99,8	55,3	66,8	55,4
	2018	99,8	54,7	66,8	56,1

вано 1,9 млн ФОПів. Щомісяця кількість ФОПів в Україні збільшується в середньому на 7 тис.

За 2020 р. українські ФОПИ сплатили 27,5 млрд грн податків. Виходить, що в середньому на рік кожен підприємець сплачує 15 тис грн єдиного податку. Це відповідає сумі податків (ПДФО та військового збору), яку б сплатив звичайний найманий працівник із заробітної плати у 6 410 грн на місяць. Це майже дорівнює мінімальній заробітній платі, встанов-

леної в Україні, тоді коли середня місячна заробітна плата становила 10 340 грн. На основі цих розрахунків можна зробити висновок, що значна сума доходів ФОПів узагалі не оподатковується, тобто знаходиться в тіні. Це стосується здебільшого ФОПів, що працюють на II та III групах спрощеної системи оподаткування у сфері послуг, та в ІТ-індустрії. Наприклад, середній дохід за місяць ФОП-айтішника в Україні зараз становить близько 2 400 дол. США (67 200 грн). Із цього

доходу ФОП-айтішник на III групі сплачує до бюджету 3 360 грн єдиного податку та 1 320 грн ЄСВ, усього – 4 680 грн. Якби цей підприємець працював на загальній системі, до бюджету було би сплачено 18% ПДФО, 1,5% військового збору та 22% ЄСВ, що разом становило б 27 888 грн. Таким чином, айтішник-спрощенець сплачує податків у шість разів менше, ніж айтішник на загальній системі! Із цього випливає, що в Україні завдяки «спрощенцям» бюджети різних рівнів недоотримують значні кошти. Можна стверджувати, що держава створює нерівні умови для сплати податків різним категоріям платників. Це велика проблема, яку треба негайно вирішувати на законодавчому рівні.

Від упровадження в Україні у 1999 р. спрощеної системи оподаткування мікробізнесу спочатку виграли як підприємці, які отримали можливість легалізуватися, так і бюджет – за рахунок додаткових надходжень від податків. Однак із часом можливостями системи спрощеного оподаткування на ринку почали користуватися великі мережеві підприємства, які стали «маскуватися» під мікробізнес, особливо у сферах торгівлі та громадського харчування. Це ще одна проблема, яку спровокувала спрощена система.

У багатьох країнах податкові зловживання малого бізнесу вирішуються за допомогою фіскалізації готівкових розрахунків через використання реєстраторів розрахункових операцій (РРО).

Дані свідчать, що навіть у розвинених країнах, незважаючи на розвиток безготівкових платежів, готівка залишається важливим засобом платежу [6, с. 5]. Використання РРО, облік виторгу й чеки є поширеною практикою в багатьох європейських країнах-сусідах: Польщі, Словаччині, Румунії, Литві.

Запровадження РРО ставить у жорсткі рамки державного контролю бізнес, який, прикриваючись системою спрощеного оподаткування, обманює державу і робить беззахисним кінцевого споживача, адже без чека людина не зможе обміняти або відремонтувати за гарантією придбаний неякісний товар. Також фіскальні чеки потрібні покупцю для підтвердження витрат під час складання податкової декларації [12].

В Україні починаючи з 2015 р. було декілька законодавчих спроб запровадити обов'язкове використання мікробізнесом РРО, але введення повної фіскалізації кожен раз відкладалося. Останнє відтермінування відбулося під впливом протестів підприємців 1 грудня 2020 р. Верховна Рада ухвалила Закон України № 1017-IX, яким повна фіскалізація ФОПів відклалася на рік – до 01 січня 2022 р.

Основними меседжами нового закону про РРО стали:

- боротьба з недоотриманням податків через оптимізацію за рахунок подрібнення великого бізнесу на ФОПи;
- контроль над обсягами виручки (лімітами) ФОП;

- боротьба з контрабандою.

Головна вимога закону – обов'язкове застосування РРО (класичного або програмного) для всіх ФОП-спрощенців, окрім I групи платників єдиного податку (торгівля з лотків на ринках та побутові послуги населенню).

Прийнятий закон задовольнив не всі вимоги підприємців-протестувальників, які переконані, що після запровадження фіскалізації їхні витрати на здійснення діяльності суттєво зростуть, бо з уведенням РРО (які підприємці повинні придбати за свої кошти) ускладнюється облік господарчих операцій, і це потребує наймання додаткових працівників – бухгалтерів [13, с. 120]. А для користування програмним РРО, що пропонується законодавцями, потрібен швидкий Інтернет, якого ще немає у багатьох місцевостях України.

Особливістю теперішнього етапу зміни адміністративно-територіального устрою України є реформа місцевого самоврядування. Завдяки децентралізації місцева влада стала більш зацікавленою в поповненні місцевих бюджетів за рахунок сплачених підприємцями податків.

Для того щоб унаслідок фіскалізації українські підприємці не «пішли в тінь» або не перемістилися в інші громади чи за кордон, місцева влада, в рамках можливостей, повинна вжити низку дієвих заходів зі стимулювання розвитку підприємств МСБ:

- безкоштовно забезпечити підприємців засобами обліку;
- надати можливість користуватися швидким Інтернетом;
- відкоригувати ставки та процедуру адміністрування єдиного податку;
- спростити надання підприємцям адміністративних послуг (із реєстрації нерухомості, землі, бізнесу тощо).

Для підвищення ефективності діяльності підприємств МСБ на рівні місцевої громади пропонуються такі дії: створення місцевих рад підприємців із метою координації взаємодії місцевої влади з бізнесом; інформаційно-правове забезпечення діяльності підприємств; створення цільових фондів розвитку громади; залучення підприємців до вирішення завдань, що стоять перед громадами (впорядкування території, прибирання та озеленення парків, скверів тощо); проведення місцевих ярмарок, виставок продукції підприємств.

Зазначені заходи дадуть змогу збільшити кількість підприємців та робочих місць, підвищити надходження коштів у місцеві бюджети та поліпшити добробут мешканців громади.

Уважаємо, що наявність стимулів, які створюватиме місцева влада, буде породжувати активний інтерес та зацікавленість підприємців у прибутковій діяльності власного бізнесу.

Висновки. Незважаючи на той факт, що мікро-, малий та середній бізнес відіграє важливу соціальну і економічну роль та має достатні

переваги перед великим бізнесом, його функціонування в Україні має низку проблем, що пов'язані з: небажанням держави створювати рівні умови для сплати податків різним категоріям платників; зловживанням спрощеною системою оподаткування; створенням порівняно з розвинутими країнами незначної доданої вартості та, як наслідок, невеликого внеску до ВВП країни.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що, з огляду на зазначену проблематику функціонування та розвитку в Україні підприємств МСБ та окремо мікробізнесу, необхідно створити механізм подолання порушень у податковій системі. Для цього треба відокре-

мити групи бізнесу, для яких встановити чіткі й зрозумілі правила фіскалізації з урахуванням того, що середній та великий бізнес не мають права використовувати єдиний податок та того, що існують види діяльності, які не можуть бути мікробізнесом. Місцева влада в умовах децентралізації після обговорення з громадою повинна провести оптимізацію податкових платежів, яка б розумно збалансувала інтереси підприємців та місцевого бюджету. Для цього місцева влада має отримати відповідні законодавчі повноваження. Окрім того, влада повинна створити інвестиційну інфраструктуру зі сприятливими умовами для підприємств МСБ, а підприємці повинні чомно платити податки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Реформа децентралізації. *Урядовий портал* : вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 12.02.2021).
2. Міца В.В. Роль малого підприємництва в економічному і соціальному розвитку громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 23–27.
3. Якушева О.В. Економічний розвиток і підтримка малого та середнього бізнесу на регіональному рівні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05. Черкаси, 2017. 288 с.
4. Дубровський В., Черкашин В., Гетьман О. Як зменшити можливості для ухилення від сплати податків при імпорті та продажі товарів, зокрема через зловживання спрощеною системою оподаткування? (Policy Paper). Київ : Інститут соціально-економічної трансформації, 2017. 36 с.
5. Любаренко І. Чому протестує мікробізнес і чи допоможе «закон про РРО» державі. Київ : УНІАН, 2020. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/protesti-fopiv-chomu-protestuye-mikrobiznes-i-chi-dopomozhe-zakon-pro-rro-derzhavi-novini-ukrajina-11266682.html> (дата звернення: 12.02.2021).
6. Бетлій О. Застосування реєстраторів розрахункових операцій: міжнародний досвід – уроки для України. Київ : USAID ЛЕВ, 2015. 16 с. URL: <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-52883726> (дата звернення: 12.02.2021).
7. Про щорічну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язаних з ними звіти певних типів компаній : Директива 2013/34/ЄС від 26.06.2013. Європейський парламент. URL: <http://vobu.ua/ukr/documents/item/dyrektyva-2013-34-es> (дата звернення: 12.02.2021).
8. Підприємництво – статистичні показники. *Євростат* : вебсайт. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Entrepreneurship_-_statistical_indicators (дата звернення: 12.02.2021).
9. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» : Закон України від 05.10.2017 № 2164-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19#Text> (дата звернення: 12.02.2021).
10. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2020. С. 373.
11. 27,5 мільярдів гривень заробили ФОПи для країни. Фопономіка. *Економіка українських ФОПів у реальному часі* : вебсайт. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/foponomics-2020> (дата звернення: 12.02.2021).
12. Єршова Н.Ю. Концепція управління витратами підприємства: стратегічний аспект. *Економічні студії*. 2015. № 2(06). С. 48–53.
13. Линник О.І., Кадук О.В. Особливості інформаційного забезпечення системи управління витратами. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Тематичний випуск «Технічний прогрес та ефективність виробництва». 2013. № 66(1039). С. 116–121.

REFERENCES:

1. (2021) Reforma detsentralizatsii. [Decentralization reform] Government portal. Official website. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (accessed 12 February 2021).
2. V.V. Mitsa (2016) Rol maloho pidpriemnystva u ekonomichnomu i sotsialnomu rozvytku hromad [The role of small business in economic and social development of communities]. *Investments: practice and experience*, no. 15, pp. 23–27.
3. Якушева О.В. (2017) *Ekonomichnyi rozvytok i pidtrymka maloho ta serednoho biznesu na rehionalnom u rivni* [Economic development and support of small and medium business at the regional level] (PhD), Cherkasy.

4. Dubrovsky V., Cherkashin V., Hetman O. (2017) Yak zmenshyty mozhlyvosti dlia ukhylennia vid splaty podat- kiv pry importi ta prodazhi tovariv, zokrema cherez zlovzhyvannia sproshchenoiu systemoiu opodatkuvannia? [How to reduce opportunities for tax evasion in the import and sale of goods, in particular through the abuse of the simplified taxation system]. *Policy Paper*. Kyiv: Institute of Socio-Economic Transformation.
5. Lyubarenko I. (2020) Chomu protestuie mikrobiznes i chy dopomozhe "zakon pro RRO" derzhavi? [Why is microbusiness protesting and will the "RRO law" help the state?]. *UNIАН*. Available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/protesti-fopiv-chomu-protestuie-mikrobiznes-i-chi-dopomozhe-zakon-pro-rrro-derzhavi-novini-ukra-jina-11266682.html> (accessed 12 February 2021).
6. Betliy O. (2015) Zastosuvannia reiestratoriv rozrakhunkovykh operatsii: mizhnarodnyi dosvid – uroky dlia Ukrainy [Application of registrars of settlement operations: international experience – lessons for Ukraine]. Kyiv: *USAID LEV*. Available at : <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-52883726> (accessed 12 February 2021).
7. (2013) Pro shchorichnu finansovu zvitnist, konsolidovanu finansovu zvitnist ta poviazanykh z nymy zvity pevnykh typiv kompanii [On annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of companies]: Directive 2013/34 / EU of 26.06.2013 / European Parliament. Available at: <http://vobu.ua/ukr/documents/item/dyrektyva-2013-34-es> (accessed 12 February 2021).
8. Eurostat. *Pidpriumnytstvo – statystychni pokaznyky* [Entrepreneurship – statistical indicators]. Website. Avail- able at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Entrepreneurship_-_statistical_indicators (accessed 12 February 2021).
9. (2017) Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini» [On amendments to the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»] Law of Ukraine of 05.10.2017 № 2164-VIII. *The Verkhovna Rada of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19#Text> (accessed 12 February 2021).
10. State Statistics Service of Ukraine (2020) *Diiálnist subiektiv velykoho, serednoho, maloho ta mikropidprium- nytstva* [Activities of large, medium, small and micro enterprises]. Kyiv, p. 373.
11. Phonomics. The economy of Ukrainian fops in real time (2020) *27,5 miliardiv hryven zarobyly FOPy dlia krainy* [FOPs earned 27.5 billion hryvnias for the country]. Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-> (accessed 12 February 2021).
12. Ershova N.Yu. (2015) Kontseptsiiia upravlinnia vytratamy pidpriumnytstva: stratehichnyi aspekt [The concept of enterprise cost management: a strategic aspect]. *Economic studies*, no. 2 (06), pp. 48–53.
13. Lynnyk O.I., Kaduk O.V. (2013) Osoblyvosti informatsiinoho zabezpechennia systemy upravlinnia vytratamy [Features of information support of the cost management system]. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Thematic issue "Technical progress and production efficiency"*, no. 66 (1039), pp. 116–121.